

کنوانسیون رژیم حقوقی دریای خزر روز یکشنبه به امضای رسد

پرانتزهای باز خزر

قزاقستان می‌رود تا در نشست سران ۵کشور حاشیه خزر شرکت کند که اصلی ترین برنامه وی در این سفر دوره‌وز امضای کنوانسیون رژیم حقوقی دریای خزر است؛ کنوانسیونی که به نظر می‌رسد در داخل ایران مخالفان جدی دارد. برخی مخالفان زمان را برای امضای چنین توافق مناسب نمی‌بینند و برخی دیگر نسبت به این کنوانسیون ایرادات حقوقی دارند و معتقدند اطلاعات کمی از آن به بیرون درز کرده‌است. اما مهم‌ترین چیزی که در خصوص این کنوانسیون می‌توان مطرح کرد عدم طرح شدن تعیین سهم کشورها از دریای خزر به خصوص در بستر و زیر بستر آن است که این موضوع به مذاکرات

میثم آرای، مدیر موسسه بین‌المللی مطالعات دریای خزر در گفت‌وگو با «اعتماد»:

کنوانسیون خزر گره‌ای از گره‌ایران باز نخواهد کرد

کارشناسان زمین‌شناسی معتقدند به دلیل اینکه در طرف ایران بستر اقیانوسی قرار دارد، به همین دلیل عملافندی در منطقه ایران وجود ندارد. نفت‌های معمولار در شیب قابل فرار دارند که سمت ایران شیب‌قاره بسیار کم عرض و محدودی دارد و بیشتر این شیب‌ها به سمت ترکمنستان و آذربایجان است. رویه‌های بین‌المللی به این سمت فراتست که باید در

تجدید حدود مناطق دریایی این موارد به عنوان فاکتورهای اصل مطرح شود توجه قرار گیرد که در این مورد می‌توان به مساله تونس و لیبی در مساله دریای مدیترانه اشاره کرد که دیوان دادگستری بین‌المللی در این خصوص نظر خود را مطرح و به این اصل نیز اشاره می‌کند. شکل تقعر ساحل و روان‌بافت می‌شود که در این زمینه ضرر کنیم. از همین رو اما صرار داریم که به سمت رویه‌های بین الملل سوق پیدا کنیم که این باعث می‌شود بتوانیم به سهم بیشتری از بستر و به منافع نفتی و گازی بیشتری دست پیدا کنیم.

■ آیا این شرایط در کنوانسیون جدید برای ایران در نظر گرفته شده‌است؟

بالبین کنوانسیون متاسفانه خیر، زیرا بر اساس شنیده‌هایی که از مقام‌های سایر کشورها به‌دست آمده‌و آن را رسیدگی کردیم، عملا باعث می‌شود که سهم قابل قبولی به ایران نرسد که این سهم عموما در بخش عمیق قرار دارد، و نفت و گاز بسیار کمی در این محدوده وجود دارد.

■ موضوع دیگر که بسیار مورد توجه میزبان است؟

قرار دارد، سهم ایران از دریای خزر است. در طول سالیان در صدهای متفاوتی مطرح شده‌است، از ۱۹ تا ۲۰ درصد گرفته تا ۱۱ درصد و حتی در برخی موارد ۵۰ درصد نیز مطرح شده‌است، سهم واقعی در نظر گرفته شده برای ایران به چه میزان است؟

در این کنوانسیون اینکه سهم کشورها دریا به چه میزان است، مشخص نشده و حتی فرمولی برای تعیین آن نیز به توافق طرفین نرسیده‌است. کشورها بر اساس این کنوانسیون باید کشورهای مجاور و مقابل رودرروی یکدیگر به صورت دوجانبه قرار گیرند و ارجح به این موضوع تصمیم‌گیری کنند. در سطح بین‌المللی نیز استانداردهایی برای تجدید حدود به صورت هندسی، جغرافیایی و ریاضی وجود دارد که بر اساس این فرمول‌ها اگر موادی که فعلا در این کنوانسیون ظاهر گنجانده شده تصویب شود، بعد می‌دانم سهم ما به آن چیزی که ما ۲۰ درصد می‌گوییم برسد و بسیار کمتر از آن خواهد بود البته ۱۱ درصد هم نخواهد شد ولی همان میزان سهمی که به ایران می‌رسد در مناطق عمیق خواهد بود و این مشکل برای ایران به وجود خواهد آمد. مگر اینکه موادی به این کنوانسیون اضافه شود که برخی از مواد حقوق بین‌الملل را که کمیتی بر اصل انصاف است را در خود قرار دهد، آن زمان با استناد به این مواد خط مبدا در دریای سرزمینی را جلو ببریم و پس از آن سهم بیشتر از بستر و زیر بستر داشته باشیم.

■ طبق این کنوانسیون برای تعیین سهم باید وارد مذاکره با ترکمنستان و آذربایجان شویم. آیا فضای وجود دارد که بتوانیم به یک توافق دوجانبه دست پیدا کنیم؟

قطعا خیر و شاید.

۴۰ تا ۵۰ سال هم به طول بینجامد.

■ این رژیم در نهایت چه فایده‌ای می‌تواند داشته باشد؟

فایده این رژیم در آن است که کلیات را به تصویب می‌رساند و یکسری از مواد را در خود جای داده که می‌تواند پیش‌زمینه توافق‌های دوجانبه را فراهم کند. با توجه به آن چیزی که بر اساس شنیده‌ها در کنوانسیون وجود دارد، توافق ما با طرف‌های آذری و ترکمنستانی را سخت خواهد کرد که اصلی‌ترین چالش نیز خط مبدا در دریای سرزمینی است.

■ چرا کنوانسیون در یک سکوت خبری پیش برده شده و به مرحله امضا رسیده، اگر بنیاست این رژیم در سطح سران به امضا برسد، چرادر اختیار حداقل محافل تخصصی قرار نگرفته که بتوان آن را دقیق‌تر مورد تحلیل و بررسی قرار داد؟

۵ کشور به صورت کاملا سری این مذاکرات را پیش می‌برند و تمام دولت‌هاست این کشورها متهم به همکاری، اهمال و حتی شاید خیانت هستند، زیرا تئوری افسانه‌ای سهم ۵۰ درصدی ایران از دریای خزر، دقیقا عکس آن ۸۹ به ۱۱ درصد در کشورها تجزیه شده‌از شوروی سابق مطرح است و آنها نیز اعلام می‌کنند که باید به افکار عمومی پاسخگو باشیم. ما هم اعلام می‌کنیم که باید به مردم

siasat@etemadnewspaper.ir

شنبه ۲۰ مرداد ۱۳۹۷، ۲۸ ذی‌القعدة ۱۴۳۹، ۱۱ اگوست ۲۰۱۸، سال شانزدهم، شماره ۴۱۵۷

گفت وگوی روز

کنوانسیون رژیم حقوقی دریای خزر روز یکشنبه به امضای رسد

دوجانبه کشور های همسایه واگذار شده که خود می‌تواند چالش جدیدی را به همراه داشته باشد. میثم آرای مدیر موسسه بین‌المللی مطالعات دریای خزر معتقد است که این رژیم حقوقی گره‌ای از گره‌های ایران در خزر باز نمی‌کند و می‌تواند در آینده چالش جدی برای ایران ایجاد کند. در طرف مقابل ابراهیم رحیم پور معاون سابق وزارت امور خارجه و عضو تیم مذاکره‌کننده خزر معتقد است که برای نقطه نقطه این کنوانسیون مذاکرات فشرده و گسترده‌ای صورت گرفته و این رژیم حقوقی نیاز امروز دریای خزر است. مشروح مصاحبه با ابراهیم رحیم پور و میثم آرای را در ادامه می‌خوانید.

ابراهیم رحیم پور، معاون سابق وزارت خارجه در گفت‌وگو با «اعتماد» مطرح کرد

رژیم حقوقی، نیاز امروز خزر

است که اگر کشوری جزیره داشته باشد، این خط از جزیره هم عبور می‌کند، جزیره و آب‌های سرزمینی نیز همگی آب‌های سرزمینی محسوب می‌شوند. مادر خزر جزیره نداریم. به علاوه اینکه ساحل به سمت ایران مقرر است و در چنین شرایطی خط مبدا کاملا به ساحل ایران نزدیک می‌شود و از لحاظ امنیتی و دیگر مسائل آرزوی برای ایران مشکل‌زا نبود؛ همین رو ما فرمول دیگری را پیشنهاد کردیم و روی آن بحث می‌کنیم. آب‌های داخلی ما پشت خط مبدا خواهد بود. سپس آب‌های سرزمینی است که تفاهم کردیم. ۱۵ مایل باشد. بعد از این ۱۵ مایل، ۱۰ مایل آب‌های ماهیگیری تلقی می‌شود. مرز ما از جهت حاکمیتی از خط آب‌های سرزمینی است. به علاوه پشت خط مبدا که می‌شود سرزمین ما هیچ‌سک حق ورود به آن نخواهد داشت. بعد از این خط آب‌های سرزمینی آب‌های ماهیگیری

است که همه می‌توانند ماهیگیری انجام دهند که مقررات خاص خود را دارد. بعد از ۱۵ و ۱۰ مایل و البته آب‌های داخلی، وارد محدوده آب‌های مشاع می‌شویم که آنهم قانونمندی خاص خود را امیان پنج کشور دارد. بحث بستر و زیر بستر نیز فراتر از آن است و دیگر بخش مشاع در بستر و زیر بستر وجود ندارد، این‌ها همه بین پنج کشور تقسیم می‌شوند. ممکن است یکسری مناطق نفتی و گازی لب‌مرز این خطوط وجود داشته باشد که آنهم حوزه‌های مشترک می‌شود که باید به جد مشترک استخراج صورت گیرد.

■ با توجه به محدودیت ایران در برداشت از بستر خزر به دلیل عمق و سطح اقیانوسی آن در میادین مشترک توانستیم به توافق‌هایی دست پیدا کنیم؟
آذربایجان در محدوده خود از مدت‌ها قبل در حال برداشت از ذخایر نفت خزر بوده که قدمت بسیاری بالای دارد. اما اگر حوزه مشترک باشد باید یک کنسر سیستم ایجاد شود. همین الان این کار در چند سفر آقای روحانی به آذربایجان صورت گرفته‌است، تفاهم کردیم بدون اینکه تقسیم‌بندی اصلی صورت گیرد، در این میادین مشترک در حال ایجاد یک کنسر سیستم هستیم که بتوانیم از این مناطق استفاده کنیم. چند سال پیش آذربایجان با شرکتهای اروپایی بر سر استخراج یکی از مناطق مورد اختلاف با ما به تفاهم رسید و ایران به آنها اخطار داد و حتی ناو جنگی به سمت تاسیسات رفت و آنها منطقه را ترک کردند. ما حتی در این حد تر ک تا نظامی داشتیم ولی آنها نیز متوجه شدند که نباید وارد این مناطق شوند. زیرا موضوعی نیست که تنها در اختیار رییس جمهور باشد، موضوعات سرزمینی است که در سطح رهبری و مجلس نظر دارند و همه این موارد نیز رعایت شده‌است.

■ برخی کارشناسان معتقد بودند که اکنون فضای مناسبی برای امضا و اجرای چنین کنوانسیونی نیست، آیا شما این‌سند را برای ایران مثبت می‌بینید؟

دوستانی که در این زمینه صاحب‌نظر هستند در برهه‌ای ما مسوولیت داشتند یا محقق بودند. سیاست خارجی و مسائل کلان تنها بحث خزر تعیین‌کننده نیست و ممکن است خیلی مسائل دخیل باشد که در جمع‌بندی به این نتیجه برسیم که امضا بکنیم یا نه. فکر نمی‌کنم هیچ‌یک از عزیزان منتقد یا قانونمندی در خزر مخالف باشند. فکر می‌کنم که در این مقطع یکسری اینگونه تفسیر می‌کنند که این اتفاق و امضا در برهه دیگری صورت گیرد. دولتی هم که آماده می‌شود برای امضا مانند برجام می‌ماند، بالاخره برخی مخالف‌هایی وجود دارد. من نمی‌توانم بگویم که این رژیم پیرومندان بود تا انتظارات افکار عمومی بالا برود، اما می‌توان گفت که این رژیم حقوقی برای خزر لازم بود. ما می‌توانیم در قانونمند شدن دریا نقش خودمان را به عنوان بازیگر مثبت ایفا کنیم و گرنه نه گفتن در سیاست خارجی هنر نیست. خصلت ما در این نظام اینگونه نیست که به هر قانون و کنوانسیونی نَبگویم. متاسفانه ما بهر نه گفتن‌های خود و مشارکت نکردن در اطراف‌مان به عنوان یک بازیگر منفی تلقی می‌شویم. حقوق‌دان‌های اصلی ما با این کنوانسیون مشکلی نداشته‌اند و دو موضوع اصلی را نیز از آن جدا کردیم، من به عنوان فردی که در خط مقدم مذاکره می‌کردم نظرات تصمیم‌گیرندگان اصلی را به جلو بردم و به اینچرا ساندم و تمام این موارد وجود دارد، خط مبدا خطی است که با فرمول فنی خاص کشیده می‌شود که پشت این خط مبدا آب‌های سرزمینی

عبور کشتی‌های جنگی، موافقت‌های امنیتی و همچنین قاچاق انسان و مواد مخدر از جمله موارد مندرج در این کنوانسیون است. غیر از این کنوانسیون در حاشیه‌نشست سران چندین موافقت‌نامه امضا خواهد شد. هر فردی نسبت به این کنوانسیون ایراداتی را در هر بند مطرح کند ما هم در پاسخ به آنها می‌گوییم برای هر نقطه‌ان شاید ده‌ها جلسه بحث، قهر، دعوا، نشست و برخاست‌های متعددی داشته‌یم تا به این نتیجه رسیدیم.

■ شما در بحث‌های خود اشاره به افکار عمومی داشتید. چرا تا این حد قطره چکانی و محدود در خصوص این رژیم حقوقی به رسانه‌ها و حتی کارشناسان اطلاعات ارایه شده‌است تا بتوان در زمان مناسب‌تری این موضوع مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد؟

این طبیعتا حق شما و افکار عمومی است که وزارت خارجه که مذاکره‌کننده اصلی و حتی ریاست جمهوری در مورد این موضوع توضیح بخواهد. این نقضی است که در مجموع وجود دارد، در بحث روابط عمومی هانیز کشوری هستیم پیر از پدیده‌های اطلاعاتی که دنیا به آن توجه می‌کند، ولی متاسفانه در استفاده از ابزار و فن بیان مناسب چه برای توجیه افکار عمومی داخلی و حتی خارجی ضعیف هستیم.

■ موضوع محرمانه‌ای در سند وجود دارد که امکان انتشار وجود نداشته باشد؟

نه چنین چیزی نیست.

■ برخی کارشناسان معتقدند که اگر این سند روز یکشنبه هم به امضا برسد شاید در دسترس عموم قرار نگیرد، آیا چنین چیزی است؟

من این را مطلع نیستم، ولی فکر می‌کنم طرف‌های مقابل را منتشر می‌کنند. از طرفی این بستگی به تفاهم پنج کشور دارد ولی الان پاسخگوی این موضوع نیستم که آیا منتشر خواهد شد یا خیر. ولی در سند چیز محرمانه‌ای ندارد. مباحث مورد مذاکره را از گان‌های متعددی خارج از وزارت خارجه در اختیار داشتند و موضوعاتی همچون بحث ماهیگیری از سازمان شیلات نظر خواهی می‌شود. راجع به محیط زیست نیز کارشناسان این حوزه نظر می‌دهند و وزارت خارجه پس از جمع‌آوری نظرات آن را رای می‌دهد. در بحث عبور کشتی‌های جنگی ما موافقت‌نامه‌های امنیتی نهاده‌ای ذی ربط در این خصوص اظهار نظر می‌کنند. از همین رو دامنه گسترده‌ای از افراد در جریان این سند هستند، بنابراین نمی‌توان گفت که این سند طبقه‌بندی اعلام شود. در این خصوص باید سخنگوی وزارت خارجه پاسخگو باشد.

■ در حال حاضر تعیین مرزهای آبی میان کشورها موکول به مذاکرات دوجانبه شده‌است. آیا این موضوع تبدیل به چالش جدی و طولانی در مذاکرات میان همسایه‌ها نخواهد شد؟

موضوع مرز و موضوع سرزمین می‌تواند هیچ‌گاه امضا نشود و حتی ۵۰ سال به طول بینجامد. اگر به داستان ایران و عراق سال ۱۹۷۵ نگاه کنید، حتی در دوره‌ای که دوستان خودمان در عراق وی کار امندند، نمی‌دانم چرامتوجه نیستند که باید بپذیرند و آن را اجرایی کنند. درست است که اکنون شاه و صدام هر دو دیگر حضور ندارند، اما به این معنی نیست که موافقت‌نامه ۱۹۷۵ ا پاراه کنیم و توافق جدیدی امضا شود. ما مصر هستیم که توافق ۱۹۷۵ اجرایی شود، حالا دوستان ما تغل کنند و حتی ۱۰۰ سال هم به طول انجامد اما ما براساس خود کوتاه نمی‌اییم. در مورد خزر نیز اکنون اگر موضوع حقوق در نمایا مذاکره کنیم طی ۲ تا ۳ روز می‌توان آن را نهایی کرد و آن را تقسیم کنیم ولی ما کم‌اگان ایستادگی می‌کنیم. مذاکره دوجانبه متعددی به شخصه با آذری‌ها و ترکمن انجام داده‌ام به نتیجه نرسیدیم. در پنج‌جانبه هم همین موضوع رخ داد. آنچه آنها می‌خواهند انجام دهند مورد نظر ما نیست.

■ به نظر طرف مقابل سهم ایران به چه میزان است؟
ما اکنون در خصوص درصد صحبت نمی‌کنیم. ما اکنون به دنبال این هستیم که فرمول خط مبدا خودمان را در کجا قرار دهیم، این موضوع یک قانونمندی در حقوق دریاهما وجود دارد که ما آن را قبول نداریم، به دلیل اینکه جغرافیای ایران به شکلی ویژه است و اگر بخواهیم آن را اعمال کنیم ما آب‌های داخلی نخواهیم داشت. در دریای خزر چهار مرز وجود دارد، خط مبدا خطی است که با فرمول فنی خاص کشیده می‌شود که پشت این خط مبدا آب‌های سرزمینی

